

Лутасва Тетяна Василівна – кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки і психології Національного
фармацевтичного університету
E-mail: tanya_lutaeva@list.ru

РОЛЬ ВИКЛАДАЧА У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ МЕДИКО-ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ГАЛУЗІ: ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ

У статті проаналізовано роль особистості викладача у формуванні спрямованості майбутніх фахівців медико-фармацевтичної галузі на успішну професійну діяльність у XIX – на початку XX ст. на прикладі Харківського університету. Встановлено, що завдяки педагогічній та громадсько-просвітницькій діяльності викладачів активізувалася науково-дослідна робота, формувалися ціннісні орієнтації, обумовлювалося емоційне ухвалення обраного виду професійної діяльності майбутніми фармацевтами та медиками.

Ключові слова: спрямованість студентів на успішну професійну діяльність, фармацевтична освіта, науковець, університет, громадсько-просвітницька діяльність, фасилітаційне спілкування.

Одним з основних завдань вітчизняної вищої освіти є забезпечення наукового та професійного зростання талановитої молоді, її подальшого супроводження у кар'єрному рості. У сучасній професійній освіті особливого сенсу набуває взаємодія між викладачем і студентом, формування системи цінностей майбутнього фахівця, таких як людина, істина, освіта, професія та інші. Стратегія розвитку національної системи освіти актуалізує необхідність вивчення теорії та практики педагогічної взаємодії викладачів і студентів, зокрема ролі викладача у професійному становленні майбутнього фахівця медико-фармацевтичної галузі.

У статті маємо на меті розглянути та проаналізувати роль особистості викладача у формуванні спрямованості майбутніх фахівців медико-фармацевтичної галузі на успішну професійну діяльність у період XIX – початку XX ст. на прикладі Харківського університету.

Теоретична основа та методи нашого дослідження детерміновані його міждисциплінарним характером. Історичні аспекти становлення і розвитку фармацевтичної освіти висвітлені в роботах В. Черних, С. Огарь, В. Фесенка, Л. Яновського та ін. Проблема організації взаємодії суб'єктів педагогічного процесу стала предметом дослідження В. Гриньової, Р. Дорогих, С. Масич, Т. Розумної, О. Романовського, В. Михайличенко та ін. Окремі організаційно-педагогічні умови професійного становлення особистості фахівця медико-фармацевтичної галузі розглядалися в роботах Л. Кайдалової та ін. Нами використовувалися такі методи

дослідження: конкретно-пошукові; історико-порівняльний; історико-ретроспективний, хронологічний; системний.

Аналіз сучасної наукової літератури дозволяє визначити різні підходи до визначення сутності поняття «спрямованість студентів на успішну професійну діяльність». В основному ця дефініція є предметом дослідження вчених-психологів і розглядається як сукупність стійких мотивів особистості, що обумовлюють внутрішні потреби в активізації власного особистісного потенціалу, розвитку і досягнення успіху в майбутній професійній діяльності. Це поняття характеризується також сукупністю елементів власного особистісного розвитку студентів. Серед них виокремлюють: потреби, переконання та цінності, що визначають інтерес до майбутньої діяльності; мотиви досягнення успіху; ставлення до успіху; прагнення до саморозвитку; здібності та найважливіші якості особистості, необхідні для успішної діяльності; наявність цілей та зусиль, що витрачаються студентом на досягнення успіху в професійній діяльності; задоволення вибором майбутньої професії [10, с. 255-256].

У сучасних педагогічних дослідженнях, пов'язаних зі спрямованістю студентів на успішну професійну діяльність, одним з аспектів, що викликає найбільший інтерес, є виявлення педагогічних умов її забезпечення. Більшість дослідників висловлюють упевненість у тому, що важливою педагогічною умовою професійної спрямованості майбутніх спеціалістів є особистість викладача, його професійна, психолого-педагогічна та методична підготовка.

Зазначимо, що у педагогічній спадщині видатних освітян імперської доби містяться висловлювання щодо ролі університетів, метою яких була підготовка висококваліфікованих професійних кадрів, у справі поширення культури. Видатний педагог та діяч у галузі охорони здоров'я М. Пирогов писав про місію університетів: «Пряме призначення наших університетів – бути маяками, розливати світло на великі простори...» [9].

Акцентуємо увагу на тому, що саме з відкриттям Імператорського Харківського університету (далі – Харківського університету), заснованого в 1805 р., пов'язані витоки української фармацевтичної освіти. Підготовка аптечних працівників здійснювалася на кафедрі лікарського речеслів'я, фармації та лікарської словесності при відділенні лікарських та медичних наук. У 1812 р. на базі університету була організована перша фармацевтична лабораторія, де проводилися практичні заняття з виготовлення та дослідження фармацевтичних препаратів, фармацевтичних та судово-хімічних досліджень [5, с. 9-11]. Хоча підготовка фармацевтичних кадрів була пов'язана з медичною освітою, в організації освітнього процесу майбутніх лікарів та фармацевтів були задіяні представники професорсько-викладацького складу медичного та фізико-математичного факультетів (так називалися відповідні відділення університету з 1835 р.).

У 1805-1919 рр. підготовка фармацевтів здійснювалася за схемою: учень аптекаря – помічник аптекаря (гезель) – провізор – магістр фармації. Для отримання звання магістра фармації, провізор готувався досить значний час (нерідко декілька років), складав певний іспит, після чого допускався до захисту дисертації. Істориками фармації встановлено, що за роки існування Харківського університету (1805-1919 рр.) отримали фармацевтичну освіту та прослухали лекції більш ніж 5000 осіб. На формування їх спрямованості на успішну професійну діяльність вплинуло багато здібних освітян, які відзначалися вірою в могутність науки.

Прикладом типу ученого, який не мав прагнень поза наукою та орієнтував молодь на розвиток професійно-творчих здібностей, був професор «хімії та фармацевтики», декан фізико-математичного відділення Ф. Гізе (1781-1821). Він був одним із найдіяльніших природознавців у Харкові, чії лекції були на найвищому рівні. Під час його роботи в Харківському університеті професор написав 11 наукових праць, зокрема «Настанову до фармакопеї» («Наставление к фармакопеи» – рос. м., 1806-1811 рр.) [6, с. 284]. Його підручник з загальної хімії, перекладений з німецької мови Комлишинським, був опублікований у 5 томах (1813-1817 рр.) [1, с. 615]. За свідченням іноземних фахівців, це видання стало епохальним не лише для російської науки: «до появи праці Берцеліуса воно небагато мала собі рівних і в Європі» [15, с. 94]. Професор Ф. Гізе був почесним членом-кореспондентом Берлінського фармацевтичного і Віленського медичного товариств, членом-кореспондентом Імператорських Санкт-Петербурзької академії наук та Медико-хірургічної академії [5, с. 9].

Сповідуючи провідні гуманістичні пріоритети суспільства, Фердинанд Гізе висловлював побажання, щоб його відрядили від університету до місць, де добувають селітру, для того, щоб навчати жителів новим, раціональним способам її видобування. Він також видав твір, у якому мав на меті викласти найзручніші способи використання та очищення селітри, виходячи з того, що в Малоросії цей продукт здавна становив частину промисловості [15, с. 94].

Крім Ф. Гізе, високий рівень професійної підготовки провізорів на початку XIX ст. було досягнуто завдяки видатним особистостям: професорам Г. Корритарі, Я. Громову, Є. Гордієнку, Л. Ванотті, М. Болгаревському та ін. Їх науково-педагогічна діяльність вплинула на формування найважливіших здібностей та якостей майбутніх фахівців медико-фармацевтичної галузі.

У першій половині XIX ст. участь науковців-природодослідників Харківського університету в роботі Філотехнічного товариства зумовлювала інтерес студентів до вивчення рідного краю в контексті майбутньої професійної діяльності. Так, у виданні товариства

опубліковано природничі дослідження Я. Громова «Enumeratio stripium phaenogamae agri charcoviensis» («Список всіх рослин харківських полів у записі») [15, с. 115], зміст яких був корисним для професійного становлення майбутніх фармацевтів.

Прагнення до саморозвитку прищеплювалося молоді під час святкових публічних урочистостей (актів) з приводу завершення й початку навчального року. Традиційно, на тих засіданнях професори виголошували промови, що надалі друкувалися. У 1818 р. Л. Ванотті виступив з доповіддю «Про ймовірне виликовування майже усіх захворювань» [2]. Майбутнім фахівцям медико-фармацевтичної галузі він рекомендував пам'ятати слова Парацельса: «Якщо любиш ти свого ближнього, то не кажи йому: «тобі неможливо допомогти», але скажи: «я не можу, я не вмію тобі допомогти»» (пер. автора) [2, с. 51]. Ця фраза мала бути імпульсом для подальшого розвитку студентів та слухачів, мотивувала їх до досягнення успіху в майбутній професійній діяльності.

Перший професор фармакології в Харківському університеті, Г. Риндовський, ініціював зміни в навчанні майбутніх фахівців медико-фармацевтичної галузі з метою успішної трансформації їх навчальної діяльності у професійну діяльність спеціаліста. Він домігся збільшення часу на викладання фармакології (з 3 до 5 годин), а також виділення зі складу фармацевтичної лабораторії фармакологічного кабінету. Стараннями професора на кабінет було визначено щорічну суму. Серед його наукових робіт були й фармакологічні [11, с. 31].

Прикладом власної життєдіяльності Г. Риндовський допомагав майбутнім фахівцям медико-фармацевтичної галузі знайти місце в житті, усвідомити власні ціннісні орієнтації, стимулював в них прагнення до самоосвіти. Він був одним із засновників Харківського медичного товариства, благодійного товариства, ботанічного саду [11, с. 31]. Колеги Григорія Семеновича, опублікувавши його некролог, акцентували увагу на прикладах організаційних здібностей вченого, зазначали участь професора у відкритті товариства дослідників гомеопатії в Харкові [7]. До речі, приватна ініціатива Г. Риндовського на ниві освіти була оцінена державою ще за його життя: у 1896 р. він отримав право носити срібний знак опікунства («попечительства» – рос. м.) [15], що мотивувало студентів до власної самореалізації.

У другій половині XIX – на початку XX ст. фармацевтична освіта в Харківському університеті пов'язана з іменами професорів А. Чирікова, М. Валяшка, М. Красовського, А. Розенфельда та ін., які послідовно відстоювали необхідність фармацевтичної освіти для працівників аптек. Науково-педагогічна та громадсько-просвітницька діяльність цих видатних особистостей надихала молодь на досягнення успіху в майбутній професійній діяльності, була прикладом для наслідування.

Особливо помітним у процесі формування спрямованості

майбутніх фахівців медико-фармацевтичної галузі на успішну професійну діяльність був вплив магістра фармації А. Чирікова (1849-1912). З середини 1880-х років, завдяки заснуванню в Харківському університеті окремої кафедри фармації та фармакогнозії, існування якої було підтверджено університетським Статутом 1884 р., під керівництвом її завідувача А. Чирікова було значно розширено програму практичних занять фармацевтів, які слухали лекції для отримання звання провізора, також активізувалася науково-дослідна робота студентів на базі фармацевтичної лабораторії. Хоча в більшості випадків знання подавалися у лабораторії у вигляді навчальної інформачії, однак вони були в певній мірі спрямовані на професію студентів, що наповнювало пізнавальну діяльність майбутніх фахівців особистим сенсом, створювало можливості для особистісного цілепокладання.

У публікаціях з приводу святкування ювілею А. Чирікова у 1903 р. повідомлялося про роль його особистості в професійному становленні майбутніх фахівців, громадсько-просвітницькій діяльності, навіть в інституалізації вищої фармацевтичної освіти. Сам факт публікації такої статті мотивував студентів на досягнення успіху в професійній діяльності та сприяв усвідомленню позитивного ставлення громадськості до успіхів науковця-просвітянина.

Сама кар'єра А. Чирікова надихала студентів до особистісного розвитку. Андрій Дмитрович пройшов шлях від учня в аптеці до звання екстраординарного професора (1888 р.) та ординарного професора (1901 р.). Без сумніву, корисними для студентів були підготовлені А. Чиріковим до друку та видані на основі прочитаних лекцій навчальні посібники: «Курс фармакогнозії» («Курс фармакогнозии» – рос. м., 3 видання, 1871-1890 рр.), «Керівництво до якісного хімічного аналізу» («Руководство к качественному химическому анализу» – рос. м., 1886 р.), «Посібник для практичних занять зі студентами-медиками» («Пособие для практических занятий по фармации со студентами-медиками» – рос. м., три видання, 1890 р.) [14].

З 1881 р. і до кінця свого життя вчений брав активну участь у роботі Харківського фізико-хімічного товариства, чим гідно продовжив справу його засновника, М. Бекетова. А. Чиріков залучав студентів до участі у засіданнях товариства, прищеплюючи їм науковий світогляд [12, с. 44].

Реалізуючи потребу слідувати високим етичним нормам; служити своєму народові, громаді, Андрій Дмитрович приймав активну участь у громадсько-просвітницькій діяльності. З 1881 р. протягом дев'яти років А. Чиріков був гласним міської управи; довгий час обирався членом опікунської ради міської дитячої амбулаторії; виконував обов'язки голови комісії щодо питань опікунства та казначея в Товаристві допомоги нужденним студентам («Общество пособия нуждающимся студентам» – рос. м.); входив до складу правління та був казначеєм медичного

товариства; нарешті організував роботу заснованої в м. Харкові (1881 р.) фармацевтичної спілки, а з 1891 р. був її головою [4; 14].

У періодичній пресі початку ХХ ст. повідомлялося, що під час засідання фармацевтичної спілки було вирішено відкрити в Харкові фармацевтичну школу імені її голови [12]. За ініціативи А. Чирікова Харківська фармацевтична спілка у 1899 р. висунула клопотання про дозвіл провізорам носити значки за прикладом уже встановлених для осіб, які закінчили вищі навчальні заклади [14]. Ця ініціатива створювала умови для розвитку мотивації майбутніх фахівців фармації реалізовуватись у своїй професії, емоційного ухвалення обраного виду професійної діяльності.

Багато уваги приділяв А. Чиріков просвітницькій роботі серед працівників аптек стосовно висвітлення проблеми реформи аптекарського статуту, реорганізації позааптечної торгівлі ліками тощо [14]. Як учений-фармацевт А. Чиріков щиро вболівав за справу фармосвіти та брав активну участь в обговоренні питання про реформу фармацевтичної освіти на території Російської імперії, залучаючись до роботи фармацевтичних з'їздів (1889, 1899, 1900 роки). На Всеросійському з'їзді фармацевтів у 1900 р., де були присутніми 593 делегати, відбулося вшанування Андрія Дмитровича. На честь професора було вирішено заснувати стипендію у Харківському або Московському університетах [14]. Відданисть освіті, дар викладання, наукові здобутки зумовили обрання А. Чирікова почесним членом фармацевтичних спілок: санкт-петербурзької (1895 р.), кавказької (1895 р.) варшавської (1895 р.), російської (1900 р.), київської (1900 р.), одеської (1900 р.) [14].

Науково-педагогічна діяльність А. Чирікова не обмежувалася стінами Харківського університету. Встановлено, що він викладав курс фармакогнозії та фармації у Ветеринарному інституті, при Харківському медичному товаристві, а також при товаристві Червоного Хреста, спрямовуючи майбутніх фахівців медико-фармацевтичної галузі та працівників галузі охорони здоров'я до кар'єрного зростання [11, с. 34].

Слід зазначити, що наприкінці ХІХ століття актуальною проблемою було питання допуску жінок до фармацевтичної освіти. Усвідомлюючи проблему нестачі фармацевтичних кадрів як основну причину відставання аптечної справи в державі, професор А. Чиріков в якості уповноваженого медичного товариства, разом із професором В. Данилевським, клопотався перед міністром народної освіти про відкриття в Харкові Жіночого медичного інституту. У 1910 р., із заснуванням цього навчального закладу, Андрій Дмитрович був обраний професором кафедри фармації та фармакогнозії, а також товаришем (помічником) директора інституту. Часто саме від нього майбутні працівники медичної та фармацевтичної галузі довідувалася про рух європейської думки, входили в контакт з закордонною науковою елітою.

Прикладом таких контактів є закордонні відрядження М. Валяшка, ініційовані А. Чиріковим [13; 44-47].

Міжособистісні стосунки А. Чирікова та М. Валяшка доцільно оцінити як фасилітаційне спілкування, тобто вид педагогічної взаємодії, що зумовлює такий характер міжособистісних і діяльнісних контактів педагога й студента, який ґрунтується на психолого-педагогічних механізмах зараження, навіювання й наслідування, на основі чого відбувається збагачення духовно-моральних характеристик, моральне самовдосконалення, саморозвиток учасників [3, с. 103].

У контексті фасилітаційного спілкування можна сприймати твердження К. Ушинського про те, що педагог має черпати засоби виховного впливу у самій природі вихованця [3, с. 107]. Прикладом такого педагога був А. Чиріков, який достеменно знав історію розвитку М. Валяшка та відіграв дуже важливу роль у становленні його як науковця. Андрій Дмитрович безпомилково побачив в особистості Миколи Овксентійовича непересічного фахівця з хистом вченого – людину, яка мала щире бажання дбати про долю фармацевтичної науки й освіти. Саме йому А. Чиріков передав керівництво кафедрою, а сам залишався її позаштатним заслуженим професором з правом викладання до своєї смерті у 1912 р.

Важливо зауважити, що А. Чиріков відкрив шлях до науки багатьом знаним вченим. Так, після захисту магістерської дисертації, М. Красовський відзначав: «Завершуючи свій труд я згадую ті сприятливі для мене умови, при яких доводилось працювати у фармацевтичній лабораторії Харківського університету. За створення цих умов, а також за сердечну участь у роботі та моральну підтримку у тяжкі хвилини, я щиро вдячний своєму глибоко шановному вчителю професору Андрію Дмитровичу Чирікову» [13, с. 47].

У період сьогодення у Національному фармацевтичному університеті упроваджується досвід минулих поколінь щодо формування спрямованості майбутніх фахівців медико-фармацевтичної галузі на успішну професійну діяльність, удосконалюється педагогічна культура представників професорсько-викладацького складу. Дієвими у контексті проблеми, що досліджується, є функціонування на базі університету Ради молодих вчених, проведення зустрічей ректора з аспірантами та докторантами, організація педагогічної практики аспірантів, курси іноземних мов для професорсько-викладацького складу, участь педагогів та студентів у заходах щодо пропаганди здорового способу життя та роботі наукових товариств. Зростає кількість викладачів, які, підвищуючи кваліфікацію з психолого-педагогічних засад освітнього процесу, опановують особливості та специфіку фасилітаційного спілкування, упроваджують інноваційні форми та методи навчання, формуючи спрямованість майбутніх фахівців медико-фармацевтичної галузі на

успішну професійну діяльність.

Сучасні педагоги та психологи не надають у своїх публікаціях однозначного тлумачення поняття «спрямованість студентів на успішну професійну діяльність». На нашу думку, доцільно розглядати його як сукупність елементів особистісного розвитку студентів. Вивчення історико-педагогічних джерел свідчить, що в період становлення вітчизняної фармацевтичної освіти в межах Російської імперії цей термін не застосовувався, однак в колі наукової інтелігенції поширювалися ідеї щодо ролі викладача в справі формування майбутнього фахівця. Науковий пошук показав, що низка викладачів медичного та фізико-фармацевтичного факультетів Імператорського Харківського університету поділяла цінності прогресивних педагогів щодо місії університетів, утвердження особистістю викладача своєї ролі в соціальному й професійному середовищі. Встановлено, що педагогічна та громадсько-просвітницька діяльність багатьох викладачів Імператорського Харківського університету, фундаторів фармацевтичної освіти, сприяла особистісному розвитку студентів, формуванню їх ціннісних орієнтацій, активізації науково-дослідної роботи молоді, емоційному ухваленню обраного виду професійної діяльності. Прикладом типу ученого, який орієнтував студентів на розвиток професійно-творчих здібностей, були професори Ф. Гізе, Л. Ванноті, Г. Риндовський А. Чиріков, М. Валяшко, М. Красовський та ін.

Формування спрямованості майбутніх фахівців медико-фармацевтичної галузі на успішну професійну діяльність у XIX – на початку XX ст. відбувалося під час аудиторних та позааудиторних занять (виступи викладачів на урочистих актах, організація роботи наукових товариств та ін.); завдяки участі та популяризації діяльності фармацевтичних спілок, медичного товариства, з'їздів фармацевтів; організації вищої професійної жіночої освіти; публікації професійно-орієнтованих науково-методичних та довідкових видань; контактам з вітчизняною та світовою науковою елітою тощо.

Вважаємо доцільним оцінювати характер взаємодії кращих представників наукової еліти в галузі фармацевтичної освіти в період, що досліджується (наприклад, М. Валяшка та А. Чирікова) як фасилітаційне спілкування. В умовах докорінних суспільних перетворень і модернізації вітчизняної вищої професійної освіти перспективним вважаємо подальше дослідження напрямів педагогічної діяльності тих фундаторів вітчизняної медичної та фармацевтичної освіти, особистості яких можуть й сьогодні бути прикладом для наслідування.

Література

1. Багалеї Д.И. История г. Харькова за 250 лет существования (1655-1905). Истор. монография. В 2 т. – Т. 2 (XIX – нач. XX вв.). Репринтное издание / Д. И. Багалеї, Д. П. Миллер. – Х. : Харьковская книжная фабрика им. М. В. Фрунзе,

1993. – 976 с.

2. Ванноти Л. О вероятной излечимости почти всех болезней / Л. Ванноти // Речи произнесенные в торжественном собрании Императорского Харьковского университета 30 августа 1818 года. – Х. : Изд-во ун. тип., 1818. – С. 30-53

3. Гриньова В.М. Взаємодія суб'єктів педагогічного процесу : монографія / В.М. Гриньова, Р.В. Дорогих, С.Ю. Масич, Т.С. Розумна. – Х. : ТОВ «Щедра садиба плюс», 2013. – 208 с.

4. ДАХО. – Ф. 201 «Харьковское медицинское общество». – Оп. 1, д. № 18.

5. Історія Національного фармацевтичного університету : люди, події, факти / За заг. ред. В.П. Черниха. – Х. : НФаУ : Золоті сторінки, 2005. – 624 с.

6. Медицинский факультет Харьковского университета за первые 100 лет его существования (1805-1905) / Под. ред. проф. И.П. Скворцова. Д.И. Багалея. – Х. : Изд-во университета, 1905-1906. – 471 с.

7. Некролог Г.С. Рындовского // Южный край. – 1898. – 8, 10 июля.

8. Огарь С.В. Історичні аспекти становлення і розвитку фармацевтичної освіти Російської імперії XVIII-XIX ст. / С.В. Огарь, В. П. Черних // Вісник фармації. – 2012. – № 1 (69).

9. Пирогов Н. И. Университетский вопрос / Н.И. Пирогов // Избр. пед. соч. – М. : Изд-во Академии пед. наук, 1985. – С. 320-384.

10. Романовский О.Г. Педагогика успеха / О.Г. Романовский, В.Е. Михайличенко, Л.М. Грень. – Х. : НТУ «ХПИ», 2012. – 372 с.

11. Славетні імена Національного фармацевтичного університету. Ректори та професори : нариси про життя та діяльність видатних учених національного фармацевтичного університету / За ред. В.П. Черних. – Х. : Прапор, 2005. – 200 с.

12. Фармацевтический Вестник. – 1903. – № 24.

13. Фесенко В.Ю. Життя та науково-педагогічна діяльність професора М.О. Валяшка (1871-1955 рр.) : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.07 / В.Ю. Фесенко. – Х., 2014. – 239 с. (рукопис)

14. Южный край. – 1896. – 14 февраля; 1899. – 24 июня; 1900. – 8 января, 3 февраля; 1903 – 9 февраля.

15. Яновський Л. Харківський університет на початку свого існування (1805-1820) / Л. Яновський. – Х. : Майдан, 2004. – 508 с.

Lutaieva Tetiana – *Candidate of pedagogical sciences, assistant professor of Pedagogical and Psychological Sciences Departement of National University of Pharmacy.*

E-mail: tanya_lutaeva@list.ru

THE ROLE OF THE EDUCATOR'S INDIVIDUAL IN FORMATION OF FUTURE SPECIALISTS FOR THE MEDICAL AND PHARMACEUTICAL INDUSTRY: HISTORICAL AND PEDAGOGICAL ASPECT

Summary. *The article highlights the role of the educator's individual in formation of future specialists for the medical and pharmaceutical industry in 19th – early 20th century on the example of Kharkiv University.*

It was proved that the formation of orientation for the successful

professional activity occurred during lecture classes and extracurricular activities; through participation and promotion of pharmaceutical associations, medical societies, pharmaceutical congresses; organization of higher women professional education; publication of professionally oriented scientific, methodical and reference books; contacts with the national and world scientific elite.

Key words: *students' orientation on the successful professional activity, Pharmaceutical education, scientist, University, social and enlightenment activities, facilitation of communication.*

Bibliography

1. Bagalej D.I. The history of Kharkiv 250 years of existence (1655-1905). Historical. monograph. V 2 t. – T. 2 (XIX – nach. XX v.). Reprintnoe izdanie / D.I. Bagalej, D.P. Miller. – Kh. : Khar'kovskaja knizhnaja fabrika im. M. V. Frunze, 1993. – 976 s. (in Russian)
2. Vannoti L. About the likely cure rates of almost all diseases / L. Vannoti // Rechi proiznesennye v torzhestvennom sobranii Imperatorskogo Khar'kovskogo universiteta 30 avgusta 1818 goda. – Kh. : Izd-vo un. tip., 1818. – S. 30-53. (in Russian)
3. Hrynova V.M. Interaction of subjects of pedagogical process : the monograph / V.M. Hrynova, R.V. Dorohykh, S.Yu. Masych, T.S. Rozumna. – Kh. : TOV «Shchedra sadyba plius», 2013. – 208 s. (in Ukrainian)
4. DAKhO. – F. 201 «Khar'kovskoe medicinskoe obshestvo». – Op. 1, d. № 18 (in Russian)
5. The history of the National pharmaceutical universitetet : people, events, facts / Za zah. red. V. P. Chernykha. – Kh. : NFaU : Zoloti storinky, 2005. – 624 s. (in Ukrainian)
6. Medical faculty of Kharkiv University during first 100 years of its existence (1805-1905) / Pod. red. I.P. Skvorcova, D.I. Bagaleja. – Kh. : Izd-vo universiteta, 1905-1906. – 471 s. (in Russian)
7. Obituary G. S. Windowslogo // Juzhnyj kraj. – 1898. – 8, 10 ijulja. (in Russian)
8. Ohar S.V. Historical aspects of formation and development of pharmaceutical education of Russian empire 18th-19th centuries / S. Ogar, V. Chernykh // Visnyk farmatsii. – 2012. – № 1 (69). (in Ukrainian)
9. Pirogov N.I. University question / N. I. Pirogov // Izbr. ped. soch. – M. : Izd-vo Akademii ped. nauk, 1985. – S. 320-384. (in Russian)
10. Romanovskij O.G. Pedagogy of success / O.G. Romanovskij, V.E. Mihajlichenko, L.M. Gren'. – Kh. : NTU «HPI», 2012. – 372 s. (in Ukrainian)
11. Glorious names of National pharmaceutical University. Rectors and professors : essays on the life and activities of outstanding scientists of the national University of pharmacy / Za red. V.P. Chernykh. – Kh. : Prapor, 2005. – 200 s. (in Ukrainian)
12. Vesnik farmacii. – 1903. – № 24. (in Russian)
13. Fesenko V.Yu. Life and scientific-pedagogical activity of Professor N. And. Alaska (1871-1955): dys. ... kand. ist. nauk : 07.00.07 / V.Yu. Fesenko. – Kh., 2014. – 239 s. (rukopys) (in Ukrainian)
14. Juzhnyj kraj. – 1896. – 14 fevralja; 1899. – 24 ijunja; 1900. – 8 janvarja, 3 fevralja; 1903 – 9 fevralja. (in Russian)
15. Ianovskiy L. Kharkov University in the beginning of its existence (1805-1820) / L. Ianovskiy. – Kh. : Maidan, 2004. – 508 s. (in Ukrainian)